

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРИ ВЪВЕЖДАНЕ НА СИСТЕМИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА В АГРАРНИЯ СЕКТОР

Мариета Г. Стефанова
Висше Военноморско Училище „Н. Й. Вапцаров“, Варна

CHALLENGES INVOLVED IN INTRODUCING ENVIRONMENTAL MANAGEMENT SYSTEMS IN AGRICULTURE

Marieta G. Stefanova
Naval Academy “N. Y. Vaptsarov”, Varna

DOI: <https://doi.org/10.36997/ARA2021.105>

Резюме

Въвеждането на международно признати стандарти за управлението на околната среда имат за основна цел световната икономика да стане по-природосъобразна, както и по-ефективно опазване на природните ресурси. Европейският съюз има конкретно определени цели, свързани с прилагането на политики за опазване на околната среда до 2050 г. Ефективните пътища и подходите за реализацията на тези политики и цели в аграрния сектор могат да бъдат търсени чрез въвеждане на система съгласно изискванията на ISO 45001. Основната цел на това проучване е на базата на експертна оценка да се определят основните етапи при въвеждане и успешно сертифициране на системи за управление на околната среда в аграрния сектор. Установените етапи за изграждане на системата могат да бъдат приложени за други сектори

Ключови думи: *ISO 45001; околна среда*

JEL Класификация: *Q18, L66*

Abstract

The introduction of internationally recognized environmental management standards is primarily aimed at making the world economy more environmentally friendly, and at more effective conservation of natural resources. The European Union has specific objectives related to the implementation of environmental protection policies by 2050. Effective pathways and approaches to the implementation of such policies and objectives in agriculture can be found through the introduction of a system according to the requirements of ISO 45001. The main objective of this study is to identify, based on an expert assessment, the milestones in introducing and successful certification of environmental management systems in agriculture. The established milestones for system development may be extended to other sectors.

Keywords: *ISO 45001; environment*

JEL Classification: *Q18, L66*

1. Въведение

Международните стандарти по отношение на околната среда имат за цел световната икономика да стане по-природосъобразна и по-ефективно опазване на природните ресурси (Currin, 2012; Wangler, Altamirano-Cabrera, & Weikard, 2013). Държавите членки на европейския съюз имат конкретно определени цели, свързани с прилагането на политики за опазване на околната среда до 2050 година (Maniatis, Chiaramonti, & Van den Heuvel, 2021). Тези цели са обвързани с конкретни решения за обезпечаването и постигането на тези цели на европейско и национално ниво чрез финансиране (Киречев Д. , 2017). Открояват ясно няколко значими фактора за постигането на тези цели, които са свързани с по-адекватно и приложимо към националните дадености законодателство, по-ефективна комуникация и подобряване на знанието за опазването на околната среда, по-разумни инвестиции с цел опазване на околната среда и не на последно място по значимост е пълно интегриране на екологичните изисквания с цялостната политика по управление на икономиката (Kirechev, 2018; Stoyanova A., 2019; Pashova, Radev, Dimitrov, & Ivanov, 2018; Stoyanova, A., 2018; Mabrouk & Ibrahim, 2021). Пътищата за постигането на тези цели могат да се търсят чрез въвеждане и сертифициране в аграрния сектор на стандарта за системи за управление на околната среда ISO 14001.

Този стандарт може да подпомогне организациите в аграрния сектор да подобрят своите екологични резултати чрез повече ефективно използване на ресурсите, придобивайки конкурентно предимство и доверието на заинтересованите страни (Tikhonova, Guseva, Averochkin, & Shchelchikov, 2021). Стандартът ISO 14001 определя изискванията, насочени към идентификация, контролиране и преразглеждане на аспектите от дейността на организацията, оказващи влияние върху околната среда. Въвеждането на система за управление на околната среда в аграрния сектор има за цел да се предотврати замърсяването и екологичните последици, в резултат от дейността на организацията. Наред с другите положителни ефекти от въвеждането на такава система тя би допринесла в положителна посока за изграждане на положителен имидж и повишаване на доверието от страна на екологично ориентирани клиенти в аграрния сектор.

Основната цел на това проучване е на базата на експертна оценка да се определят основните етапи при въвеждане и успешно сертифициране на системи за управление на околната среда в аграрния сектор.

2. Методология и данни

Методологията за въвеждането на стандартите за управление на околната среда в аграрния сектор е на базата на експертно становище да се открият основните етапи и тяхната последователност, които да спомогнат да бъде изградена адекватна на изискванията на стандарта система за управление. При установяването от експертите на основни етапи и тяхната последователност трябва да се имат предвид освен изискванията на стандарта за управление на околната среда приложими в аграрния сектор, както и всички вече установени политики и цели по опазване на околната среда както в общността, така и на национално ниво.

3. Резултати и изводи

Процесът на изграждане на системи за управление и постигането на основните цели, може да бъде разделен на няколко етапа. След сформирането на експертна група са определени ясно следните етапи за въвеждане на системата:

Етап 1. Сформиране на екипа и определяне на основните отговорности по осъществяване на проект за въвеждане на стандарта. Екипът за управление на проекта по проектирането и внедряването на системата следва да притежава изискваната компетентност за проектирането на тези процеси, но също така и необходимата подкрепа от страна на висшия мениджмънт.

Етап 2. Анализ на недостатъчността на системата за управление по отношение на изискванията на стандарта, която съществува към момента на започване на проектирането. Необходимо е да бъдат ясно дефинирани крайните очаквания за съответствие и да се потърсят необходимите инструменти, с които крайният резултат ще бъде измерен. Този етап включва идентифицирането на действителното изпълнение и състояние спрямо желаното изпълнение, като и изготвянето на списък на процесите и необходимите ресурси за покриването на съответствието. Познаването и анализирането на действителното състояние на нещата е от решаващо значение за идентифициране на съществуващите проблеми и очертаването и предприемането на необходимите стъпки за коригиране. Установено е, че на този етап е необходимо дефиниране на всички законодателни и регулаторни изисквания към дейността на аграрната фирма, която ще прилага стандарта, както и приложимите клаузи и изисквания на ISO 14001.

Етап 2. Определяне на контекста на организацията в аграрния сектор. Този етап изисква анализирането на конкретно приложимите към аграрната фирма, прилагаща стандарта, условия на околната среда, както и външните и вътрешните обстоятелства,

които ѝ оказват влияние. Стандартът изисква да се идентифицират екологичните възможности и заплахи, на базата на които да се изгради стратегическия план на организацията. Необходимо условие за съответствие е когато се дефинира контекста на организацията, той да бъде съобразен с потребностите и очакванията на всички заинтересовани страни.

Етап 3. Определяне на обхвата на системата и дефиниране на екологичната политика на фирмата. След като организацията определи и анализира с подходящите методи екологичните вътрешни и външни проблеми, като и очакванията на заинтересованите страни, следва да бъдат точно дефинирани физическите и организационни граници и приложимостта на системата за управление относно аспектите свързани с управлението на околната среда. Съществуват ясно установени изисквания на стандарта и за това кои области, свързани екологичните проблеми, трябва да бъдат включени и в политиката на организацията, прилагаща стандарта. За да бъде правилно управлявана определената политика, трябва да бъдат ясно дефинирани и ключовите роли и отговорности на мениджмънта, които трябва да поеме ангажимент за нейното изпълнение.

Етап 4. Определяне приложимите към системата процеси, рискове, възможности и извънредни ситуации свързани с екологичните аспекти на дейността на организацията. Това според експертната оценка е най-сложния етап за изпълнение при изграждането на системата в аграрния сектор. Неправилното дефиниране на рисковете и възможностите няма да позволи и идентифицирането и в последващият етап на определянето на екологичните аспекти. Стандарта изисква да бъдат определени значимите аспекти за околната среда, които следва да се управляват. За съжаление няма възприет единен подход за ясното разграничаване на границата между това кои аспекти са значими и кои са незначителни. Тук се допускат много грешки при изграждането на системи за управление, дължащи се на това, че повечето организации в аграрния сектор влагат значителни ресурси за анализирането на всички аспекти и на базата на експертна оценка определят кои са значими или не за организацията. Правилният подход е организацията да извърши анализ единствено на значимите аспекти, като анализът следва да бъде съобразен с конкретните обстоятелства, обхвата и естеството на фирмената дейност.

Етап 5. Определяне на програма, цели и план за управление на значимите екологични аспекти за дейността на организацията. Трудности при определянето на тези необходимите процеси за осъществяването на възприетата и утвърдена политика са свързани главно с това, че не може да извърши промяна на негативното въздействие в

резултат на дейността, защото някои въздействия са необратими. Ето защо при планирането в този етап трябва да се посочат превантивните действия, които не биха позволили това негативно влияние или биха смекчили риска. Това изискване кореспондира с определяне на точни параметри, които трябва да се следят при оперативния контрол. Прекомерният оперативен контрол би затруднил дейността на дружество, а по-заниженият контрол би позволил вредното въздействие при заплахи и рискове от външната среда. Точния баланс би могъл да се търси при съставянето на адекватен на контекста мониторинг за оперативния контрол.

Етап 5. Определяне на необходимите ресурси за изпълнение на програмата и политиката. Фирмите, развиващи своята дейност в аграрния сектор, работят в условията на бързо променяща се среда и при ограничени ресурси. Разхищението на средства за осъществяването на политиката на дружеството би довела до заплаха от финансова гледна точка, а недостатъчните ресурси от своя страна не биха позволили осъществяването на заложените цели и политики.

Етап 6. Разработване и внедряване на задължителната и приложимата към обекта документация за постигане на съответствието. Въвеждането на системата не може да бъде осъществено без ефективна комуникация на всички нива в организацията, както и ако не се проведат необходимите обучения на служителите за запознаване със системата и практически насоки за нейното внедряване по места за всяка позиция.

Етап 7. Провеждане на вътрешни одити. Одитът позволява организацията да определи дали нейната система за управление, свързана с управлението на екологичните политики и цели е ефективно приложена и поддържана. Най-големи затруднения при изпълнение на изискванията на стандарта фирмите в аграрния сектор срещат при определянето на обхватът на одитната програма, която следва да се основава на сложността и нивото на зрялост на системата. Стандартът изисква само провеждането на одит за съответствие, но ако организацията иска да разработи и приложи на практика принципите и практиките при управлението, следва да извършва и одити за ефективност.

Етап 8. Прилагане на практика на процеси за непрекъснато подобрене адекватно на обхвата на системата. Този етап изисква на базата на мониторинг на параметрите на екологичното производство и мониторингът на показателите за безопасност на околната среда на продуктите да се търсят пътища за непрекъснато подобрене. Организацията, изграждащи системи, свързани с аспектите на околната среда трябва активно да търсят и когато е възможно, да реализират всяка възможности за подобрене, която би могла да допринесе и да улесни постигането на предвидените резултати от системата.

Заклучение

Основните етапи при въвеждане и успешно сертифициране на системи за управление на околната среда в аграрния сектор нямат ясни граници, както и не може да бъде определена единствено вярна посока за тяхната последователност. В повечето организации определените от експертите в това проучване етапи не протичат с тази последователност, а някои от етапите е възможно да бъдат извършвани едновременно. Установените етапи за изграждане на системата могат да бъдат приложени за други сектори.

Използвана литература

1. Currin, E. (2012). Businesses going green: An analysis of the factors that motivate firms to adopt environmentally friendly practices. *Bridges: A Journal of Student Research*, 6(6), 37-56.
2. Kirechev, D. (2018). Потенциал на аграрния сектор за смекчаване на парниковите газове и промените в климата. *Известия на Съюза на учените-Варна. Серия Икономически науки*, 7(1), 193-208.
3. Mabrouk, N., & Ibrahim, S. (2021). Drivers, barriers and incentives to implementing environmental management systems in the manufacturing industry. *Management Science Letters*, 11(8), 2255-2266.
4. Maniatis, K., Chiaramonti, D., & Van den Heuvel, E. (2021). Post COVID-19 Recovery and 2050 Climate Change Targets: Changing the Emphasis from Promotion of Renewables to Mandated Curtailment of Fossil Fuels in the EU Policies. *Energies* 2021, 1347.
5. Pashova, S., Radev, R., Dimitrov, G., & Ivanov, J. (2018). Edible Coatings in Food Industry related to Circular Economy. *Calitatea*, 111-117.
6. Stoyanova, A. (2018). Risk management for food safety, consumer health security. *Leadership and Management: Integrated Politics of Research and Innovations: LIMEN 2018 : 4th International Scientific-business Conference (стр. 603 - 611)*. Beograd: All in One Print Center, Belgrade.
7. Stoyanova, A. (2019). Impact of external and internal circumstances on food safety management. *Trakia Journal of Sciences*, 17(1), 386-394.
8. Tikhonova, I., Guseva, T., Averochkin, E., & Shchelchikov, K. (2021). Best Available Techniques and Best Environmental Management Practices: Collaboration between Industries and Regions. *Procedia Environmental Science, Engineering and Management*, 8(2), 495-505.

9. Wangler, L., Altamirano-Cabrera, J., & Weikard, H. (2013). The political economy of international environmental agreements: a survey. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, 13(3), 387-403.
10. Киречев, Д. (2017). Влияние на климатичните промени върху развитието на аграрния сектор-адаптация и мерки за смекчаване. *Известия на Съюза на учените-Варна. Серия Икономически науки*, 111-125.

Информация за контакт с автора:

Гл. ас. д-р Мариета Г. Стефанова

Висше Военноморско Училище „Н. Й. Вапцаров“, Варна

e-mail: marieta.stefanova@gmail.com